

УМОВИ ЖИТТЯ Й НАУКОВОГО САМОУТВЕРДЖЕННЯ О. П. ОГЛОБЛИНА В МЮНХЕНСЬКИЙ ПЕРІОД (за листами до В. Г. Сенютовича-Бережного)

Це повідомлення ґрунтується на 25 листах О. Оглоблина до В. Сенютовича-Бережного, які виявлено в Архіві української еміграції, що зберігається в Бібліотеці Національного інституту східних мов і цивілізацій (ІНАЛКО) в Парижі. Ілько Борщак заснував цей архів 15 лютого 1949 р.¹ при Школі живих східних мов, як тоді називався нинішній ІНАЛКО². Ці листи відклались у цьому архіві власне завдяки тому, що В. Сенютович-Бережний працював там архіваром, починаючи з дати створення архіву 15 лютого 1949 р. і до 1 вересня 1952 р. у зв'язку з виїздом до США³.

Листи написані в с. Трансфельден біля Пассав, де в 1945 р. після переїзду Українського вільного університету з Праги до Мюнхена серед групи українських учених оселився і Олександр Оглоблин. Постать, громадська і наукова діяльність цього вченого в Україні й у США досліджена досить докладно⁴. Виявлені нами листи охоплюють майже чотири роки: перший датується 28 листопада 1946 р., останній – 10 липня 1950 р. Листування не досить регулярне, інколи вчений відповідав на два листи одразу.

Тоді як О. Оглоблина можна назвати відомим українським істориком, ім'я В'ячеслава Георгійовича Сенютовича-Бережного (1902–1992) в Україні відоме радше фахівцям з геральдики й генеалогії. У 1947 р. він захистив докторську дисертацію з історії України в Українському вільному університеті, працював асистентом на кафедрі історії України, читав курс генеалогії та геральдики. У 1948 р. за сприяння І. Борщака переїхав до Парижа, де працював в Українській апостольській візитатурі та в Архіві української еміграції в Школі живих схід-

---

¹ *Bibliothèque universitaire des langues et civilisations* (далі – BULAC), Archives Borschak, I.7 / B.L.I.22.

² Див.: Зоя Борисюк, *Доля архіву Ілька Борщака*, Національний університет “Острозька академія”. Наукові записки, вип. 21, Острого, 2013, с. 258–263.

³ BULAC, Archives Borschak, I.7 / B.L.I.47.

⁴ *Збірник на пошану проф. д-ра Олександра Оглоблина*, Нью-Йорк, 1977, 482 с.; *Олександр Мезько-Оглоблин. Дослідження та матеріали (до століття народження історика)*, упор. А. Атаманенко, Нью-Йорк; Острого; К.; Торонто, 2000, вид. 2, 215 с., а також низка публікацій в “Українському історикові”.

З. Борисюк, Умови життя й наукового самоутвердження...

них мов; у 1952 р. виїхав у США, де продовжив вивчення проблем українського родознавства, результати яких опублікував на сторінках “Українського Історика” в 1968–1969 рр. Про наукову діяльність цього вченого згадувалось у публікаціях, присвячених діяльності УРУ, ІРЗ й аналізу часопису “Рід та Знамено”. Найповніше науковий доробок першого українського доктора родознавства висвітлив О. Мазепа у дисертації “Дослідження з української геральдики та генеалогії в діаспорі (1945 – середина 1970-х рр.)”⁵.

На думку доктора історичних наук О. Купчинського, до визначень В’ячеслава Сенютовича-Бережного в закордонних українських енциклопедичних виданнях як “історика, або історика-геральдика і генеалога” слід, “задля справедливості, ще додати: сфрагіст, емблематист, ономаст”⁶, адже більшість праць дослідника присвячена допоміжним (спеціальним) історичним наукам. До цього переліку хотілося б додати ще й *архівіст*, адже саме В. Сенютовичу-Бережному ми завдячуємо класифікацією й систематизацією матеріалів Архіву української еміграції.

Перший лист від 28 листопада 1946 р. – це відповідь на лист Сенютовича-Бережного, в якому той “добрим словом” відгукнувся про доповідь Оглоблина, дописувач зізнається, що “вклав до неї багато душі, адже “генеалогія – це ж найулюбленіша моя наука ще з дитячих років, коли я, немов би зачарований, гуляв у цьому чудовому лісі родословних дерев. Це почуття проніс я крізь усе своє життя, й тому мусите повірити мені, як важко мені переживати відсутність праці Модзалевського”; ця праця потрібна йому не лише для вирішення низки історичних проблем, а й “просто тому, що переглядати (й думати, й доповнювати) родоводи – це найбільша насолода для мене, якої я тепер позбавлений”. Власне тому його дуже зацікавили матеріали Сенютовича-Бережного про Владиславичів, про рід яких молодий О. Оглоблин планував написати монографію. Але зібраний “великий документальний матеріал” залишився в архіві, однак за їх фрагментами й працею Лобанова-Ростовського Оглоблин подає В. Сенюто-

---

⁵ О. М. Мазепа, *Дослідження з української геральдики та генеалогії в діаспорі (1945 – середина 1970-х рр.)*: Автореферат дис. ... канд. іст. наук, К., 2014, 19 с.

⁶ Олег Антонович, *В’ячеслав Сенютович-Бережний – історик і дослідник допоміжних (спеціальних) історичних дисциплін. Матеріали до бібліографії праць*, Записки НТШ, т. ССXL. Праці Комісії спеціальних (допоміжних) історичних дисциплін, Л., 2000, с. 659–64.

вичу деякі уточнення, зокрема про дітей. У свою чергу цікавиться мемуарами його батька⁷ (AD.П. 23 (1)).

Можна припустити, що доти вони були незнайомі: звернення дуже офіційне “Високоповажаний пане Сенютовичу”, а ще дописувач просить співрозмовника написати, як його по-батькові, щоб звертатись до нього “за стародавнім звичаєм нашим”. Минає трохи більше двох місяців, і О. Оглоблин дякує йому за гравюру Карла XII, вона найкраща з наявних у нього, обов’язково вмістить, якщо колись видасть книжку про Мазепу (AD.П. 23 (2). 05.02.1947).

Треба думати, що особисте знайомства, яке переросло в дружбу двох науковців, відбулось під час захисту Г. Сенютовичем докторської дисертації. У листі від 16 травня 1947 р. Оглоблин висловлює тверду віру, що “наша історична наука здобула у Вашій особі нову творчу силу, особливо цінну для глибокого студювання рідної геральдики та генеалогії” (AD П-23 (4)).

Він постійно підтримує його порадами щодо залучення в наукову роботу в Історичній групі УВАН (AD П-23 (5). 8.VI.1947). 30 червня 1947 р. радить погоджуватись на курс “Допоміжні історичні науки” в УВУ, бо праця в деканаті для наукового майбутнього дасть небагато (AD.П.23 (6). 30.06.1947). Г. Бережного таки взяли на роботу в УВУ, з чим О. Оглоблин вітає його 3 вересня цього ж року.

Сам О. Оглоблин працює дуже напружено: “Що ще сказати Вам про себе? Працюю (як один з авторів і редактор) над великим курсом історії України (маю вже 40 др. арк. з загальної кількості 50), закінчую розвідку про історичну генезу московської теорії III Риму для Церковно-Археографічної Комісії і Єп. Бучка), пишу нарис про наукову працю укр[аїнської] еміграції в 1945–1949 рр. (готую доповідь про Д. Дорошенка як історіографа (для ювілейного засідання УВАН, яке намічається в Мюнхені на грудень). Переробив для “Квартальника” Чубатого свою розвідку “Американська Революція й Український національно-політичний рух наприкінці 18 – на поч. 19 ст.”. Готую статтю (й доповідь для НТШ) про підсумки укр[аїнської] історичної праці за 1939–1949 рр. ... Та ще низка дрібніших праць. В УВУ почав новий курс “Укр[аїнське] джерелознавство” (AD П 23(12). 11.XI.49).

О. Оглоблин високо цінує ерудицію свого співрозмовника, його глибоко тішить увага адресата до нього: “Я глибоко зворушений

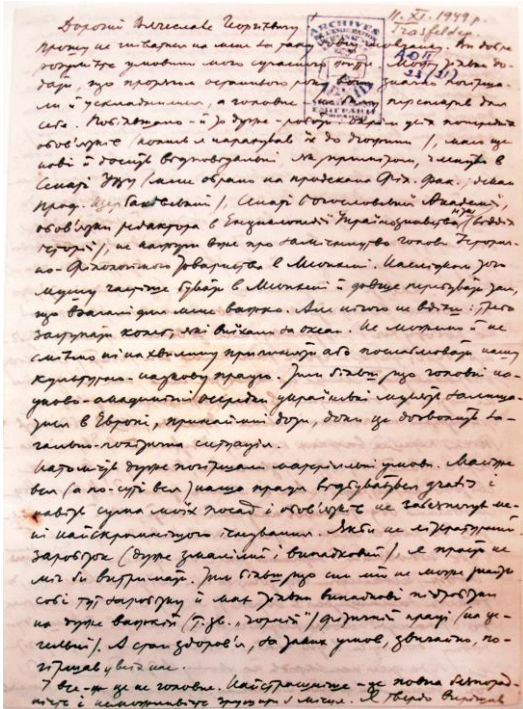
⁷ BULAC, Archives Borschak, I.7 / AD.П.23.

3. Борисюк, Умови життя й наукового самоутвердження...

Вашою присвятою й сердечно дякую Вам за цю високу честь⁸. Кажу щиро, я не заслуговую на неї, бо до останнього часу приділяв значно менше уваги геральдиці, ніж вона цього заслуговує. Захоплення поезією родословних дерев якось заглушило в мене інтерес до пишних гербів з їх – характерно для Гетьманщини – бароковим оформленням, з їх явно ампірною арматурою. Я дуже поважаю математику, але вона

ніколи мені не давалася. Не дивно, що мене трохи лякала геральдика, ця найбільш “математична” з історичних дисциплін. Ви “зарядили” мене геральдичним ядом – і це, безперечно, назавжди. Але за цю “хворобу” я Вам глибоко вдячний і тому з радістю, як несподіваний дарунок, приймаю Вашу присвяту (AD II-23 (9). 24.VIII.1947).

Обговорюючи окремій положення статті В. Бережного, О. Оглоблін відзначає надто суворе, як на нього, ставлення до російської геральдики і розкриває те, що і в цій царині російська наука завдячує “малоросіянам”: “Цікаво, що саме після революції 1905 року, в колах росій-

Аркуш листа О. Оглоблина до В. Сенютовича від 11 листопада 1949 р.

⁸ Вірогідно, йдеться про статтю “3 минулого нашої шляхти” (Рід та Знамено (Франкфурт), 1947, ч. 1, 2, 3. Див.: О. Кучерук, Українська Родовідна Установа (РУУ) та часопис “Рід та Знамено”, Нумізматика і фалеристика, 2006, с. 37–39.

ської (переважно петербурзької, отже не чисто російської) інтелігенції наукової, починає зростати глибший інтерес до геральдики. Імення, згадані Вами (до них треба обов'язково додати С. М. Тройницького), говорять дуже багато. Це майже виключно українські імення". А якщо ще "взяти "Гербоведь", науковий орган російської (а по суті українсько-російської) геральдики, навколо редакції якого об'єдналися Тройницький, Лукомський (Володислав Краскентієвич), брати Борис і Вадим Модзалевські, Юрій Нарбут та інші", то нічого дивуватись, що "найцікавіші видання, які вийшли з цього кола, присвячені українській геральдиці – й серед них така експериментальна й художньо-прекрасна книга, як "Малоросійський Гербовник" В. Лукомського й В. Модзалевського, в мистецькому виконанні й оформленні безсмертного Нарбута". Але для дальшого розвитку цієї дисципліни було вже, справді, пізно: "насувався 1917 рік" (AD II-23 (9). 24.VIII.1947).

Цей лист справжній панегірик геральдиці: "А яка чарівна річ – тая українська геральдика. Не кажу вже за правобережно-українські (й білоруські) герби – особливо волинські, – які відкривають шлях до таємничості рун. Але й лівобережні герби козацького шляхетства XVIII століття – це справжня героїчна симфонія української національно-державної боротьби – і водночас глибокий безперечний доказ європейськості наших предків. ... Почуття станової, родової й особистої гідності просякало тоді [XVII–XVIII ст. – 3. Б.] ціле українське суспільство з гори й до-низу. ... А про древність наших гербів промовляє й великокняжий Тризуб – наймолодше X ст., цей, будь-що-будь, родовий знак Рюриковичів. Цікаво було б простежити шлях до Візантії – чи не звідти прийшла до нас відповідна практика? А може зародки її були ще в державі Антів?"

Попри захоплення він висловлює кілька зауважень: можна було б згадати К. Несецького, який "хоч цікавився насамперед генеалогією, але ж дає багато матеріалу (разом з виображеннями гербів) і для геральдики". І, безумовно, слід було підкреслити значення геральдики для української історичної науки" (AD II-23 (9). 24.VIII.1947).

Листування свідчить, що адресат мав значний вплив на інтереси О. Оглоблина, зокрема в царині допоміжних історичних дисциплін. Так, коли питання виїзду Г. Сенютовича у Париж було вирішено, вчений зізнається: "Мені важко буде без Вас ще й тому, що нас зв'яже спільне кохання до, будь-що-будь, двох шляхетських панночок – Мlle Генеалогії й Мlle Геральдики. Першу я давно, ще з малечка, кохаю. Другу

3. Борисюк, Умови життя й наукового самоутвердження...

покохав з Вашої легкої руки – сподобалася вона мені дуже й не для того, щоб відбити її у Вас, а щоб ще тісніше нас зв'язати. Нема де правди діти, крім нас з Вами, Архипенка та ще, мабуть, Міллера (він все ж таки Zu археолог!), ніхто з наших істориків не любить і не розуміє цих двох не тільки шляхетських, але й шляхетних наук. Навіть Дм[итро] Ів[анович] Дорошенко (Гм! гм!), і той скоса дивиться на УРУ й Різ” (АД II 23(15). 17.08.48).

Завдяки переїзду перед Г. Сенютовичем відкривається можливість працювати в бібліотеках й архівах, а головне, “щастя незабаром взяти в руки” “Родословник” Модзалевського, “цю вічно дорогоцінну й – боюся – вже навіки втрачену мною книгу!”. Тож, він не сумнівається, що той не кине своїх досліджень: “Хто раз захопився геральдиком та генеалогією, той “пропаща людина”: ця хвороба невилікуванна” (АД II 23(15). 17.08.48).

На жаль, життєві обставини склалися так, що йому рідко коли вдавалось “лікуватись” від цієї “панської хвороби”: “Ви добре знаєте, що я люблю тільки українське XVII–XVIII ст., і найбільше – свою генеалогічну науку (а не родознавство – яка невдала назва!). А цим якраз за останні два роки я міг займатися хіба-що крадькома” (АД. II.23 (23). 19.06.50).

Захоплення цими двома близькими науками звучить у багатьох листах, відчувши споріднену душу, вченого, який вповні здатний зрозуміти його почуття, О. Оглоблин з самого початку поділився своїми думками про місце і роль геральдики й генеалогії у вивченні історії: “Генеалогія, геральдика – це не мертва річ, не снобізм одиниць – це жива й животворна сила, без повернення й звернення до якої порятунком нашої нації неможливий”. Ці слова написано після того, як О. Оглоблин дізнався, що з’їзд геральдиків пройшов добре і викликав велике зацікавлення: “Це дає нам підставу вірити, що наше громадянство ще не цілком втратило відчуття (коли не розуміння) історії” (АД II 23(11). 18.10.47).

Учений постійно цікавиться новими публікаціями. У листі від 16 червня 1947 р. дає оцінку II випуску “Укр[аїнського] Державника”, авторам якого трохи бракує вправності. Він згоден з оцінкою Г. Бережним російських оповідань Шевченка. Від себе додає, однак, що “вони мають велике автобіографічне значення й чудово документують епоху” (я спеціально досліджував її). Взагалі Шевченка можна зрозуміти (та й то чи вповні?), тільки беручи до уваги всю його (отже й

мистецьку-малярську спадщину) творчість, все його листування, щоденник, спогади про нього, все його життя. Самої поезії Шевченка для цього не досить” (AD.II. 23 (5)).

Пропонує приїхати на конференцію Історичної групи УВАН “Україна й Захід”, на яку сам готує дві доповіді: “Україна-Гетьманщина XVIII ст. та Захід” і “Закордонна секція українського автономізму XVIII століття”. Але настрою до роботи немає, відчуває депресію, яку пояснює передусім “загальною ситуацією ... повної безперспективності (зокрема для мене). “Хотілося б зайнятися своєю кабінетною науковою працею й писати про такі “немодні” речі, як, приміром, генеалогія XVIII ст., але доводиться витратити час на інші теми й справи безперечно важливі й актуальні, але психологічно в сучасному моєму стані важкі, а іноді й просто нецікаві для мене”. Його тішить лише природа, схожа на батьківщину, “багато гуляю в лісі, тепер захоплений збиранням чорники, якої хоч і менше, ніж торік, але для мене вистарчить”. Тут уперше звучить тема самопочуття: На жаль, заважає мені моя “пасивна хвороба”. Невже ж німці нічого не придумали проти неї?! Давайте спільними силами пошукаємо якихось чудодійних пілюль або пасти якоїсь, згоден і на мікстуру, тільки не на впорскування” (AD II- 23 (5). 8.VI.1947).

Ця обставина, на жаль, звучить практично в кожному листі. “Перед подорожжю до Мюнхена маю дуже багато праці. Але умови для неї цілком несприятливі: дошкуляє холод у моєму “ласточиним гнізді” і я вже застудився”. Поїздки, можливо, доведеться відкласти (AD.II.23 (11). 18.X.1947).

У листі від 30 червня 1948 р. О. Оглоблин погоджується зі своїм співрозмовником щодо того, що життя, справді, “стало дуже важким – я тут, на самоті відчуваю це ще гостріше. По суті, ми всі опинилися коло “розбитого корита” й багато наших повітряних замків розвіялися, як дим. Зрештою, нам, людям, вирваним з рідного ґрунту, скрізь буде зле”. Однак, намагається підбадьорити друга, говорячи про необхідність використати таки “хоч один-одинокий шанс”. “Це кажу я, людина, позбавлена будь-яких перспектив, в якого – “все в минулому” й нічого в майбутньому, без найменшої надії на виїзд до якоїсь вільної країни, – і все ж кажу й буду казати: мусимо пережити. Contra spem spero. Не для себе, а для нас і нашої справи”. Хоча зізнається: “Особисто я опинився в дуже катострафальному стані. Kopfgeld тане, як свічка, а заробітку немає й хто-зна коли буде”. Син ніяк не може знайти праці.

3. Борисюк, Умови життя й наукового самоутвердження...

А ще “вимушена самотність страшенно гнітить і вибиває з робочої колії”, бо через хвороби урвався зв’язок з “нашим українським світом”, вчений не їде у Мюнхен і залишається вдома: “І все ж не здаюся. Стара гвардія” (AD.П.23 (14). 30.VI.1948).

І знову, більш, ніж через рік: “Важко давати поради, особливо коли їх не просять. А все ж я думаю, що Вам слід, оскільки буде можливо, триматися Франції. Всяка позаєвропейська країна відірве Вас од наукової праці – і то на довгий час. Звичайно, Расу не Париж, а все ж Ви можете, хоч раз на місяць, їздити туди й дихати свіжим повітрям (духовним) бібліотек. О, як я люблю старі книжки!” (AD П-23 (21). 11.XI.49).

У листі від 14 березня 1949 р. своє тривале мовчання вчений знову пояснює “тільки надто несприятливими обставинами мого сучасного життя (чи, краще сказати, животіння). Від самих латинських свят хворію майже без перестану. Спочатку були різні, мовляв, домашні недуги – простуда, ангіна, серце, нерви й т. п., які, правда, коштували мені місяць примусового сидіння в хаті”. Потім підхоплений у Мюнхені грип, який тримався більше двох тижнів, боялись навіть запалення легень; а ще сидіння в хаті через великі морози, які “досягали до 15–29 ступнів”. Найгірше, грип дав ускладнення – запалення лівого ока, “а це позбавило мене (й ще й тепер обмежує) змоги нормально працювати. Загалом настрої просто гнітючий: цілковита фізична й нервова депресія” (AD П 23(17). 14.III.1949).

Протягом останнього року умови лише погіршилися й ускладнилися, “а головне – не бачу перспектив для себе. Побільшало – й то дуже – роботи. Окрім усіх попередніх обов’язків (колись я нарахував їх до дюжини), маю ще нові й досить відповідальні, як, приміром, членство в Сенаті УВУ (мене обрано на продекана філ[ологічного] фак[ультету] (декан проф. Щербаківський), Сенаті Богословської Академії, обов’язки редактора в Енциклопедії українознавства НТШ (відділ історії), не кажучи вже про замісництво Голови Історично-Філологічного Товариства в Мюнхені”. Працювати доводиться й за колег, які виїхали за океан; утім, вчений стоїть на тому, що послаблювати нашу культурно-наукову працю не можна: “головні науково-академічні осередки українські мусять залишатись в Європі, принаймні доти, доки це дозволить загально-політична ситуація”.

Незважаючи на таке навантаження, матеріальні умови тільки погіршуються. “Майже вся (а по-суті вся) наша праця відбувається gratis і

навіть сума моїх посад і обов'язків не забезпечує мені найскромнішого існування. Якби не літературний заробіток (дуже змалілий і випадковий), я просто не міг би витримати". Тим паче, що син має тільки випадкові підробітки на дуже важкій фізичній праці (на цегельні). І все-ж це не головне. Найстрашніше – це повна безпорадність і неможливість зрушити з місця (AD.II.23 (21). 11.XI.49).

У березні 1949 р. Оглоблин ще живить надію на можливість переїзду до Франції: поклопотатись про візу для нього й кількох керівників УРУ за ІРЗ за допомогою Борщака обіцяв Є. Архипенко, ще на початку року він оцінював ці перспективи оптимістично, та наразі чомусь мовчить⁹. “Але я не кинув думки про переїзд до Франції. Я дуже вдячний Вам за Вашу оцінку тамтешньої ситуації й перспектив (чи безперспективності) для мене. І я розумію сумніви пр. Борщака щодо можливості якоїсь праці (заробітку) для мене у Франції. Але ж ... для моєї праці (й заробітку) немає так само перспектив ніде”. Єдине, на що він сподівався, – це на допомогу в отриманні візи: “справа не в тому, щоб мене там влаштувати матеріально, або забезпечити мені краще життя, а в тому, щоб врятувати мене звідси” (AD.II.23 (17). 14.III.1949).

Через рік “неприпустиме мовчання” знову пояснюється життям, яке “занадто щедре для мене на всякі прикрощі й турботи, й найлегше з того те, що останні 3 місяці не вихожу з різних хвороб і з хати”. Доводиться думати про “переселення, себто про нове життя, яке мені вже надто пізно починати”, а водночас “думати (й дбати) про родину та її долю. Наслідком усього того страшна неврастенія, яка починає мене серйозно непокоїти. За всім тим, ще й навалюю всякої, здебільшого не цікавої (визнаю тільки творчу науково-дослідну працю) роботи, світу

⁹ Пояснення цьому мовчання знаходимо в листі Є. Архипенка до Г. Сенютовича від 31 грудня 1950 р.: “З огляду на те, що Кубійович відмовив мені і Битинському улаштувати нас в домі, який є в його розпорядженні, а ЗУАДК не набуде дому тепер, то ми не зможемо перенестися до Франції, бо ж не можна їхати нам не маючи даху над головою. За океан я не збираюся їхати, а тому доведеться лишатися в Німеччині” (BULAC, Archives Borschak, I.7 / AD.II.1).

Зрозуміти краще тривогу й відчуття безвиходи в О. Оглоблина допоможуть дальші рядки з цього листа Є. Архипенка: “Але нас надзвичайно дивує розпорядження ІРО переселяти всіх на схід, на совітську границю... Амберг, куди тепер висилають найбільше ДП, лежить за 60 км. А на заході все ліквідують. Шуткуючи наші кажуть, що “то розпорядження Москви”. НТШ в паниці. Ті, що вчора приїхали з Мюнхену, оповідають, що НТШ палить свої архіви, всі вже мають візи до Франції і переносяться туди. Не знаю, наскільки це правильно, але серед еміграції в Мюнхені настрій паничний. Але ніяких особливих рухів військових тут не примітно й ніщо не вказує, щоб в короткому часі щось почалося тут” (BULAC, Archives Borschak, I.7 / AD.II.1).

З. Борисюк, Умови життя й наукового самоутвердження...

Божого не бачу і майже зовсім здичавів у своїй глушині. Єдина надія тільки на Бога та Його милість” (20.03.50).

Досить позитивно оцінюючи II випуск журналу “Рід та Знамено”, учений висловлює думку, що фірма Геральдичного інституту виглядає значно пристойніше, ніж Українська Родовідна Установа, а створення науково-геральдичного товариства повністю забезпечило б цю ділянку історичної науки (AD II.23 (6). 30.VI.1947). Він вважає справедливим те, що Геральдично-Генеалогічний Інститут прикріплено до УВАН і вітає обрання проф. Міллера його головою, а Сенютовича керівником відділу геральдики. Але через особисті обставини навряд чи зможе багато дати новому інституту: “видно, доведеться мені відмовитися від будь-якої праці, окрім “внутрішньої”, – науково-дослідної, покинути яку для мене було б рівнозначно з самогубством”. Боїться, що у найближчий приїзд у Мюнхен йому доведеться “мабуть, востаннє (принаймні на зиму) прочитати свої лекції й ліквідувати всі свої директорство, головування тощо: немає більше сил, підтримки, підтримки не знаходжу, один в полі не воїн. Залишуся тільки звичайним дійсним членом різних наукових установ й буду, доки стане моїх сил, продовжувати й закінчувати свої наукові праці” (AD.II.23 (11).18.X.1947).

Він не згоден з адресатом щодо поєднання Геральдично-Генеалогічного Інституту й Генеалогічно-Геральдичного Товариства. Розвиток генеалогічних і геральдичних студій в Україні і в Росії ХХ ст. перед революцією 1917 р. пояснює передусім тим, що вони були абсолютно вільні, позбавлені будь-якої урядової опіки, отже й урядового (цілком неминучого) примусу (АД II-23 (11). 18.10.47).

О. Оглоблин неодноразово радиться з Г. Бережним стосовно оформлення свого герба. “На корону для свого герба я ніколи не претендував і не претендую. На шолом вважаю своє право безперечним, бо *primo* – мій рід старо-козацький, отже військовий, відомий з середини ХVІІ ст. (з часів Хмельниччини); *secundo* – мої предки по матері – Шашкевичі здебільшого були військові, чи то в складі польського війська, чи то козацької старшини, чи то (в ХІХ ст.) російської імператорської армії – й брали активну участь в боях” (AD.II.23 (11). 18.X.1947). Просить надіслати схему герба Редван.

У листі від 19 червня 1950 р. О. Оглоблин знову повертається до теми переїзду в Париж, про який він “давно й серйозно думав”. “Порада Кир Івана Бучка ще більше зміцнила це моє давнє бажання. Далі прийшла формальна пропозиція НТШ оселитися в їх новому будин-

кові коло Парижу для праці над ЕУ (редагування історичної частини II тому ЕУ й чужоземного видання ЕУ), й запрошення на Міжнародний конгрес істориків, що має відбутися в Парижі в кінці серпня – на початку вересня ц. р. Справу про мій переїзд до Франції було розпочато офіційно... Такий стан тривав до квітня ц. р. Тепер все це луснуло, і я боюся, що ніколи в житті не побачу ні Парижу, ні взагалі Франції”.

“Мій син в U.S.A. вже кілька тижнів і пише мені звідти захоплені листи, а з проф. Кубійовичем в мене, кажучи старим літературним стилем, “все кончено”. Звичайно, я ще в Європі й міг би поїхати до Парижу й без Кубійовича. ... Проте, відчуваю, що сили мої заломлюються, й, боюся, що не вистарчить мені вже енергії для того”. І це навіть незважаючи на бажання “бодай побувати кілька днів на Конгресі”, тим більше як представник УВУ (19.06.50).

А скільки болю в наступних рядках: “Я старію – і це головне. Мені хочеться творчої наукової праці, праці над моїми улюбленими темами, що їх закінчення вважаю обов’язком мого життя (властиво, його решток). Мені набридло займатися всякою популярщиною, яка нічого не дає ні розумові, ні серцеві автора, більше того, яка нікому непотрібна, крім тих спритних видавців, що на цій популярщині заробляють – і то непогано. Редагування нудних підручників (це не стосується, звичайно, великого курсу історії України, який я редагую для СГД¹⁰), статті й редакційна робота в ЕУ, популярні статейки в пресі – з мене того досить! Єдина тема, яка мене останнього року трохи захопила, це була історична генеза московської теорії III Риму (для Церковно-Археогр[афичної] Комісії)” (19.06.50).

Нестабільна політична ситуація, а ще нищпорення советських агентів, які прагнуть силою репатріювати українських діячів у СРСР, породжують бажання виїхати до Америки: “Я, між іншим, вичитав сьогодні в “Укр[аїнській] трибуни” (13.VI) зі звернення до науковців о. Вояковського, що в Мюнхені мають бути (24–26.VI) відпоручники католицьких університетів в Америці в справі ангажування вчених на виїзд до Америки”. Тож просить довідатися, “оскільки ця справа серйозна (реальна), зокрема щодо мене (і мого фаху – історія Східної Європи)” (AD.II.23 (13).14.VI.1948).

З часом питання виїзду з Німеччини дуже гостро постає для всієї української еміграції. “Тимчасом роз’їзд нашої еміграції триває й чим-

¹⁰ Союз гетьманців-державників – політична монархічна організація, правонаступниця Українського союзу хліборобів-державників.

3. Борисюк, Умови життя й наукового самоутвердження...

раз більш посилюється”, – пише він 14 березня 1949 р. і називає до десятка прізвищ учених, які вже за океаном (AD.П.23 (17)). Втім, уже 11 листопада 1949 р. робить сумний висновок, суперечний сподіванням на краще життя: “Майже всі наші науковці, що виїхали до США, поневіряються на важкій фізичній роботі, яка за пару років так виснажить їх, що ні до якої творчо наукової праці (зважаючи ще на їх вік) вони не будуть вже придатні. Навіть найщасливіші з них (це передусім ті, що досконало володіють англійською мовою) приречені на роботу, хоч і розумову, але зовсім не фахову (будь-що-будь, україністові там нема чого робити) (AD.П.23 (21). 11.XI.1949).

Сам О. Оглоблин твердо вирішив у Німеччині не залишатися: “Бути довше тут – це повільне вмирання, яке одного дня може перетворитися в катастрофу”. Наразі у них є дві можливості: США і Франція. І, хоча і він, і син мають статус ДП і “т. зв. контракти (очевидно, лише формальні), які дають нам право на в’їзд до США (при умові, що ми пройдемо всі митарства – політичні, медичні тощо)”¹¹, але залишати Європу їм зовсім не хочеться. Адже за цим, вважає вчений, стоїть відмова “від фахової наукової роботи, якій я присвятив 30 років мого життя, і яка завжди була, є й буде головним і єдиним змістом цілого мого існування”. Залишається Париж, попри ту духовну ізоляцію, на яку нарікає В. Сенютович, бо “так само (а то ще гірше) буде для нас скрізь на цьому світі. Бо наш світ, той, яким ми жили й живемо, вже не існує” (AD.П.23 (21).11.XI.49).

Наскільки міцними були дружні почуття між обома вченими-ровесниками та ще й “хворими на панську хворобу” свідчить лист від 17 серпня 1948 р., в якому О. Оглоблин зазначає, що звістка про від’їзд Г. Сенютовича у Францію викликала “подвійне почуття – великої радості й великого смутку. Сердечно радий я, що Ви скоро вирветесь на волю. І дуже сумно мені розлучатися з Вами... Наші дружні відносини

---

¹¹ Зазначимо, що вчений мав підстави так думати. У листі до В. Сенютовича від 8 серпня 1851 р. М. Міллер пише: “Саме як я був в Мюнхені, виявилось, що Оглоблин, потай поїхав до Бремену на американську комісію. Як Ви знаєте, тут на всіх доносять, тому стараються виїхати так, щоб ніхто не знав. Чим скінчилася справа з Оглоблиним, ще не знаю, але мало хто сподівається на те, що він виїде. Бо зараз в США шаліє закон Мак-Керена про “внутрішню безпеку”. За тим законом відкидають усіх, хто в СССР заходив до Профспілки. А це було там обов’язкове для всіх службовців. Так саме відкидають усіх, хто при німцях служив, тобто не був остарбайтером. Завдяки таким вимогам приїздять лише прості люде-селяне, що нігде в Совегах не служили, а в німцях були як остарбайтери” (BULAC, Archives Borschak, I.7 / AD.II.2).

– дозвольте мені назавжди зберегти їх в моєму серці – були для мене одним з найкращих подарунків долі в суворих і сірих буднях еміграційного буття. Без Вас і Євгенії Олександрівни Мюнхен втрачає для мене майже весь свій чар, і я з жахом думаю, що наступного разу, коли я буду там, я не побачу Вас і не відчую милого настрою затишного куточка на Georgenstrasse, який так живо, гостро й радісно нагадував мені батьківщину й ту рідну культуру, культуру традицій і століть, яку ми, мабуть, безповоротно втратили” (AD. II.23 (15)).

Пізніше вченого тішить те, що “Ваша робота дає Вам можливість науково працювати. Для нас, вчених, – це головне, а за сучасних умов – це найбільше, про що можемо мріяти” (AD. II.23 (15). 14.IV.1949).

“Ваш переїзд до Франції – це перша ластівка УРУ й ІРЗ на новому – вільному – терені. Цілком поділяю думку про те, що культурний центр укр[аїнської] еміграції треба перенести до Франції. Все ж таки тут, у Німеччині, навіть у Баварії – це німецька Франція! – нам бракує (і то не лише тепер) вільного повітря. Для нашої культури й нашої душі потрібне романське (галло-романське) повітря, а не германське”, – пише він 17 серпня 1948 р.

І ніби жартуючи, починає натякати, що йому теж слід надати підтримку для подальшого переїзду в Париж: “може, десь у маєтку Ваших родичів, чи їх сусідів потрібний буде робітник – мій син радо пішов би на цей виклик. А я вже за ним, може, на старості літ буду десь яблука стерегти. Дозвольте мені помріяти – і то цілком серйозно, без жартів – про таку можливість. “Коли ж “наша чвірка”, як каже Архипенко, потрапить до Франції, можна буде там справді розгорнути роботу ІРЗ. І може, знов колись зберемося в милому товаристві і поговоримо про родоводи, герби і, звичайно, Сенют волинських, яких Ви конче мусите колись науково опрацювати – у вигляді доброї, товстої-претовстої монографії (AD.II.23 (15). 17.VIII. 1948).

Водночас він ділиться планами: “Для 5 числа “Р[ід] і З[намено]” дав невеличкий нарис про Андрія Полетику (брата Григорія А. Полетики), одного з укр[аїнських] патріотів кінця XVIII ст. і оборонців дворянських прав маси лівобережного шляхетства та старшинства. Це розділ і моєї праці “Люди Старої України” (XVIII ст.)”. Крім того, даю для вміщення спочатку в журналі, а потім для окремого видання свою ширшу працю – відому Вам – “Укр[аїнську] генеалогію та її значення для історичної науки”. Архипенко дав згоду, і я тепер переписую її до друку”.

3. Борисюк, Умови життя й наукового самоутвердження...

Він проти плану В. Сенютовича виїхати в екзотичні країни: “Киньте всякі думки про “колонії” (байдуже, чи Африка чи Полуднева Америка, які в культурному відношенні для нас завжди залишаться *sui generis* колонією). Може, там буде краще в матеріальних справах, але то була б для Вас вічна культурна пустеля. Я певен, що краще існувати в Парижі, ніж розкошувати серед дикунів (або пів-дикунів)... Якби нам з Вами скинути по 10–20 років, може й був би сенс робити собі кар’єру (й масток) на тому “дикому полі”, щоб потім продовжувати своє життя, де вгодно, вільним і незалежним рант’є. Ні, краще, мабуть, лишатися в Європі, особливо у Франції, звідки, в разі потреби, можна буде перебратися за океан” (AD. II 23(18). 14. III. 1949).

Сам учений мріє “вирватися з Німеччини” й переїхати або до Канади, або до США, водночас цікавиться можливістю переїхати до Франції; йому йдеться про візу, бо матеріальні турботи на новому місці, бодай на перших порах, міг би взяти на себе син. Учений відчуває, що через нервову напругу, викликану погіршенням здоров’я дружини й неможливістю лікувати її у глухому селі, його наукова діяльність стане неможливою: “Не можна безкарно роками жити на залізничному двірці” (14. III. 1949).

На жаль, він наразі не бачить для себе можливостей виїхати за океан: “Мій фах (і вік) там нікому непотрібний, а моя особа для декого з наших земляків, може, й небажана. ... Тутешні укр[аїнські] організації, по-суті, нічого не зробили, щоб допомогти вченим переселитися з Німеччини; нічого не зроблять і далі”. Отже, є лише одна реальна можливість: це виїзд сина на працю до Канади чи США. “Він молодий, здоровий, працездатний (і то до фізичної праці), має статус ДП” (AD. II. 23 (17) 14. III. 1949).

Прикре враження викликають фрагменти листів, у яких йдеться про незгуртованість українців: “Наша еміграція в стані повного розвалу. Саме розвалу, бо нема сумніву, що, крім природного процесу, тут діють свідомі чинники. Всі розсварилися, всі перегризлися, всі партії, організації, інституції тощо, одверто, чи ще трохи приховано, поділилися на безліч фракцій, угруповань, – амбіцій – і все це завзято й з люттю пожирає одно одного. Нема сумніву, що скоро залишаться тільки котячі хвости. Навіть не хочеться писати про це докладніше. Противно і боляче” (AD. II 23 (18). 14. IV. 1949).

Ба гірше, непорозуміння й незгоди між українськими вченими й діячами ведуть до занепаду “наших культурно-творчих і наукових

зкладів. .... Найбільш шкода Університету, який доживає останні дні”. На деяких важливих відділах (приміром, на історичному), фактично майже нема професорів: “троє старших істориків – Пол[онська]-Вас[иленко], Крупн[ицький] і я – весь час хворіють, а галицька молодь ... подалася чи подається до США”.

Причину цього О. Оглоблин бачить у тому, що хоча в 1948–1949 академічному році УВУ мав “досить добрі фінансові засоби (студенти, дотація від Бав[арського] Мін[істерства] освіти, допомога з Ватикану, з українських осередків Канади, США тощо)”, керівництво “не зуміло встановити певного режиму ощадності (розбухлий адм[іністративний] апарат, занадто коштовна “репрезентація”, бенкети й прийняття для “знатних чужинців” і т. п. – з одного боку, цілком неправильний розподіл годин і оплат серед професури й особливо керівників УВУ – з другого) – й маємо тепер катастрофальний стан” (AD.П 23(18). 14.IV.1949).

Ситуація старших професорів погіршилась через те, що з 1 квітня їх та інших позбавили “навіть тої невеличкої місячної допомоги, яку ми діставали з травня м. р. ... І це тоді, коли минулого семестру деякі члени Сенату діставали щомісячно по 400–500 м. (разом за лекції й адм[іністративні] посади)”. Писати про ці та інші обурливі факти бездушності у ставленні до вчених йому “соромно й сумно” (14.IV.1949).

Погіршення здоров’я, відсутність засобів до існування, ще більше хвороба дружини й безробіття сина, про яких він має дбати, геть виснажують ученого. Окрім того, політична ситуація, страх перед репатріацією й непродумані полемічні виступи окремих діячів нищили надію знайти вихід із такої ситуації. “Справа ДП для мене тут, мабуть, безнадійна, внаслідок інтриг та доносів Герасименка-Бжеського (який продовжує свої пасквільні й наклепницькі напади на мене)¹². Правда, син має статус ДП, але тільки для переселення. З Канади та США не сподіваюся якоїсь поважної підтримки (в справі переїзду туди). Отже, навіть коли й не буде скоро нової війни, я тут засуджений на повільну загибель, просто з браку засобів до існування” (AD.П 23(18). 14.IV.1949).

Зазначимо, що вчені регулярно обмінюються своїми працями, обговорюють їх та доповнюють необхідними даними. Так, О. Оглоб-

---

¹² Див.: Любомир Винар, *Олександр Оглоблин (1899–1992)*, Олександр Мезько-Оглоблин. Дослідження та матеріали. Оглоблініяна, т. I, с. 39

3. Борисюк, Умови життя й наукового самоутвердження...

лин надсилає товаришеві свої матеріали про М. Гоголя, часто просить його зробити виписки з праць, які можна знайти в Парижі (AD.П.23 (12)).

Зацікавившись проспектом праці Сенютовича про укр[аїнську] шляхту та її геральдику, він радить поговорити з Кубійовичем про її видання: “Вважаю, що сполучення цих двох питань (по-суті, це єдина історична проблема) дуже щаслива ідея (досі я не знаю такої широкої постановки цього питання в нашій історіографії)”. В разі потреби він готовий офіційно зреферувати його працю, відповідно “дещо відредагувати” проспект (AD.П 23(18). 14.IV.1949). 11 листопада 1949 р. повідомляє, що його статтю про шляхетство Б. Хмельницького перечитав, відредагував і надіслав для вміщення в “Рід та Знамено”. Наполегливо радить продовжувати працю над монографією про волинських Сенют, що може бути надзвичайно цікавим і важливим для загальної історії України (зокрема XVII ст.) (AD.П 23(21)).

Він захоплений працею В. Бережного “Генеалогічні дані про рід Сенют на Волині й Чернігівщині”: “Це, власне, перший нарис історії старого українського роду, який зв’язав своєю діяльністю два важливі українські історичні терени – Волинь і Чернігівщину. І це перший у нашій генеалогії нарис, який торкається важливого питання про зв’язок лівобережного шляхетства з старою правобережною шляхтою. Немає сумніву, що в майбутній збірці “Українські Роди” це буде справдешня окраса”. І знову радить якнайкраще використати паризькі бібліотеки, “визбируючи” матеріали до історії свого роду, про діяльність волинських Сенют, аріянівський рух на Україні, про закордонну освіту й зв’язки Сенют, бо свого часу Олянчин “не приділив належної уваги колегіатським зв’язкам тих українців, що вчилися в зах[ідно]-европ[ейських] університетах” (AD.П 23 (18). 14.IV.1949).

У листах неодноразово надibuємо згадки про листування з Ільком Борщак, з яким обговорював можливість переїхати до Парижа. Говорячи про широкі можливості для дослідника в Парижі, О. Оглоблин підкреслює: “До того ще Ви маєте такого Вергілія – як проф. Борщак, що його глибоко поважаю, а наукові праці високо ціную. Він, мабуть, найбільший європеєць серед українських істориків. Він відкрив нам ... чарівну історичну Францію”, яку я так люблю”, а “для сучасної Франції – історичну Україну”. “Не кажу вже про те, що він відкрив для української історіографії цілу першу половину XVIII століття, добу Мазепи та Орлика. Тому я був дуже радий, що нам, історикам,

пощастило провести його кандидатуру на дійсного члена НТШ ... Тепер хочемо провести проф. Борщака на дійсного члена (академіка) УВАН” (AD. II 23(18). 14.IV.1949). Видно, що вчений стежить за діяльністю І. Борщака: “А чому припинився церковний “Вісник” (паризький)? Він справляв зовсім добре вражіння. “Україною” (особливо II числом) я (і всі ми тут) захоплений” (AD. II.23 (23). 19.06.50).

О. Оглоблин усвідомлює важливість їх діяльності і думає про перемність поколінь істориків: “І все ж мусимо жити – ми, посланці минулих століть, ми – єдині, що можемо як-слід оцінити підлу й скупу сучасність, і, може, Бог дасть, перекинути голос минулого до майбутнього. Як нас не стане – таких, як ми, – що ж тоді залишиться!” (11.XI.49).

Як людина відповідальна, він не квапиться з від’їздом у США: “Мушу закінчити академічний рік в УВУ (на початку липня вибори Сенату), хочу закінчити працю над III Римом (одну статтю вже здав до друку, тепер працюю над другою), використати ще деяку літературу, взагалі підготуватися до такого важкого переселення. До того ще я хорий (тепер мене мучить страшний Hexenschups, а по-нашому люмбаго, ще й з температурою) і їхати на Комісію (до Швайнфурту) ще не можу. Отож, клопочуся, щоб ІРО дало мені відстрочку до серпня–вересня. А в межичасі дуже хотілося б побувати на Міжн[ародному] Конгресі Істориків у Парижі, ... Як цікаво було б подивитися разом на Париж! А тоді вже їхати до Америки – доживати “судьбой отсчитанные дни...” (19.06–50). У цьому ж листі учений просить адресата не думати, що “мовчанка була подиктована моєю нечемністю та неухважністю, ... Але, на жаль, це, моє життя таке страшне було за останні місяці, що не раз спадало на думку: а, може, смерть була б легша... Властиво, життя й не було, а був тільки страх перед ним – сучасним і ще більш – майбутнім. А поза тим була праця, нудна, марудна, безплідна, в повнім розумінні цього слова – каторжна праця, яка коштувала мені багато часу, сил, здоров’я, й яка просто фізично позбавила мене можливості дивитися на Світ Божій, бути людиною й листуватися з друзями (AD II-23 (23)).

Пояснення таким гірким словам безнадії дає наступний уривок: “Якби я переїхав до Парижу з НТШ (властиво, це вже не НТШ, а тільки невелика купка Кубійовича та його сателітів, серед яких справжніх вчених дуже мало, що являє собою, по суті, редакційно-видавничий штаб ЕУ), я потрапив би в цілковиту залежність (насамперед

3. Борисюк, Умови життя й наукового самоутвердження...

матеріально-грошову й мешканцеву) од людини, з якою маю великі принципи розходження й щодо Укр[аїнського] Вільного Університету (Ви це давно знаєте), й щодо методів організації наукової праці, а тепер (після піврічного сумного досвіду спільної праці в ЕУ, ще й по лінії ЕУ. Не відкидаю поважних заслуг Кубійовича в НТШ, подивляю його безмежну енергію й ініціативу, але ніколи не погоджуся з його тоталітарними методами, з його цінічним ставленням до науки й вчених, з його нестримною жадобою абсолютної влади над вільною укр[аїнською] наукою, і то не тільки організаційно, але й ідейно та морально. А вже найменше волів би промінати моє гідне й незалежне становище в Мюнхені (маю на увазі передусім УВУ) на абсолютно невластивну мені роллю будь-чого (тим паче Кубійовича) сателіта”.

Обурений до глибини душі вчений відчуває потребу розповісти і про конфлікт Кубійовича з Крупницьким, який виник через принципи розходження, і про те, як на прохання Крупницького він заступив його як редактор (чи співредактор) Іст[оричного] відділу ЕУ, і як з грудня аж до середини травня, “як каторжник, працював тільки над тою треклятою Енциклопедією! Це ще було б пів лиха, якби Куб[іювич], запрошуючи мене на редактора, не поставив собі цілком певної мети: зробити моїми руками (а головне, моїм науковим сумлінням!) Іст[оричний] відділ ЕУ таким, яким він, географ Кубійович, хотів би його бачити, а разом з тим мене самого таким, яким він, Куб[іювич], хотів би мене мати – і то не лише в ЕУ (або в НТШ), а в УВУ і взагалі в усіх науково-академічних справах”. Тож О. Оглоблин рішуче відмовився “редагувати модерну історію (це було абсолютно неможливо за тої дикої організації й задушливої моральної атмосфери, яку створив в ЕУ Кубійович)”, тоді Куб[іювич] “пішов на дешевий трюк, офіційно (під брехливим претекстом) відставивши мене (в кінці травня) від дальшого редагування” (AD II-23 (23). 19.06.1950).

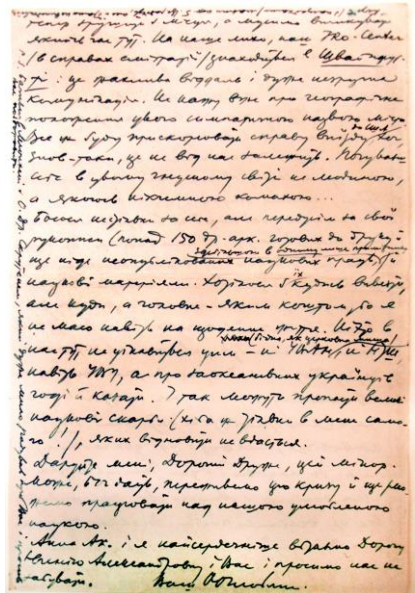
Досить високо оцінюючи праці Сенютовича “Саси” й “Остап Дашкович” та “Іоаннікій Сенютович”, О. Оглоблин висловлює міркування про можливе місце для їх друку. Водночас повідомляє, що “надіслав проф. Архипенкові виправлену (по-зможі) й доповнену бібліографію з геральдики, генеалогії, сфрагістики, дипломатики тощо”. Однак, боїться, що надрукувати її не вдасться через “ліквідацію таборів і грошові труднощі”. “Шкода, що наші наукові видавництва замерли. УВАН, приміром, зовсім безнадійна щодо цього. Брак коштів, ще більш інтересу до цього, а головне – наше вічно-історичне розбит-

тя і самонищення. Я вірю ще тільки в УВУ і в нашу індивідуальну наукову працю. Першого врятує ідея й Кир Іван; другу – той вічний дух наукового досліду й наукової творчості, що живе в нас і ще нас переживе” (19.VI.1950).

Подружжя Оглоблиних прийняло остаточне рішення переїхати до сина в США, який влаштувався в штаті Массачусетс під опікою греко-католицької парафії. Син має помешкання і працю, його заробіток цілком забезпечить і батька з матір'ю. Це дає О. Оглоблину нагоду перелічити оптимістичні перспективи свого майбутнього.

“Це значить, що я міг би вільно й спокійно, без поспіху безглузлого, який тільки шкодить справжній науці, працювати над своїми власними темами й над матеріялами, яких мені вистарчить до кінця мого життя. Це значить, що я не буду залежати від Кубійовича і *tutti quanti*. Це значить, що, з Божою поміччю, мені вдасться закінчити мої головні праці з історії України другої половини XVIII ст., а також відредувати як-слід великий Курс історії України. А може, залишиться ще часу й на генеалогію, й на обробку багатьох документальних матеріялів мого архіву й на продовження моїх Спогадів. А може, станеться чудо, й навчуся англійської мови – й тоді ще повернуся і до професури” (19.06.50).

Серед цих побажань немає нічого надзвичайного, лише прагнення спокійно працювати й займатись улюбленою справою. Тимчасом він виконує деякі літературні замовлення в США, щоб “не бути занадто важким тягарем для сина”, і разом з дружиною чекає від'їзду в США, який затри-

Аркуш листа О. Оглоблина до В. Сенютювича від 10 липня 1950 р.

3. Борисюк, Умови життя й наукового самоутвердження...

мується через бюрократичну тяганину в ІРО. Оскільки від нього нічого не залежить, він почуває себе “в цьому гнусному світі не людиною, а якоюсь нікчемною комахою...”. Однак, тут знову в ньому озивається учений, який переймається долею своїх наукових матеріалів: “Боюся не стільки за себе, але передусім за свої рукописи (понад 150 др. арк. готових до друку й ще ніде неопублікованих наукових праць, здебільшого в одному лише примірнику й наукові матеріали. Хотілося б їх кудись вивезти, але куди, а головне – яким коштом, бо я не маю навіть на щоденне життя. Ніхто в нас тут не цікавиться цим – ні УВАН (бідна, як церковна миша), ні НТШ, навіть УВУ, а про заокеанських українців годі й казати. І так можуть пропасти великі наукові скарби (хіба ж тільки в мене самого!), яких відновити не вдасться”.

Утім, переважає сподівання на краще: “Даруйте мені, Дорогий Друже, цей мінор. Може, Бог дасть переживемо цю кризу і ще зможемо працювати над нашою улюбленою наукою” (AD II-23 (25). 10.07.1950).

У своєму огляді ми намагались показати, в яких важких життєвих умовах Олександр Петровичу довелось працювати у роки так званого ДП-періоду в Мюнхені в 1946–1950 роках. Як бачимо, його життєвий шлях був надзвичайно складний, інколи, здавалося б, нестерпний. “А однак він прямий-простолінійний у своїй науковій спрямованості, без огляду на обставини місця і часу його наукової праці. Обставини мінялись, залишалась незмінною людина, та її сталева воля по науковій праці” – так, без жодних словесних викрутасів окреслив постать ученого автор передмови до “Біо-бібліографічних матеріалів” науковця¹³.

“Все ж я ще вірю в те, що на світі існує правда, що є добрі й порядні люде, що, може, ще доля мені (й нам усім) всміхнеться. Й понад усе вірю в Божу ласку й милосердя. Цією вірою живу. А працювати науково буду до кінця” (AD II-23 (23). 19.VI.1950).

Доля була ласкавою до обох учених, обидва дожили до глибокої старості, обидва мали змогу працювати в улюблених ділянках науки. Особливо плідною була наукова діяльність О. Оглоблина, якому судилося стати організатором наукового життя українських істориків не тільки на Заході, а й в Україні, та виховати не одне покоління молодих науковців. Але це вже інша історія.

---

¹³ Любомир Винар. *Олександр Оглоблин. Біо-бібліографічні матеріали*, Записки ЧСВВ, т. III, вип. 1–2, с. 148–171.